

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt valtakunnansyyttäjältä kirjallista asiantuntijalausuntoa valtakunnansyyttäjän syyttämislupaa koskevasta pyynnöstä asettaa kansanedustaja syytteeseen M 5/2019

Viittaan syyttämislupaa koskevaan pyyntööni eduskunnalle 16.1.2020 dnro 222/27/19 ja totean lisäksi seuraavaa:

Syytelupa harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen edellytyksenä

Syyttämislupaa koskevassa pyynnössäni olen katsonut, että perustuslain 30 §:n 2 momentissa tarkoitettu eduskunnan suostumus tarvitaan sekä syytteen nostamiseen että harkinnanvaraiseen päätökseen syyttämättä jättämisestä. On jossain määrin tulkinnanvaraista, tarvitaanko eduskunnan suostumus myös jälkimäisessä tapauksessa. Kysymykseen liittyvää aiempaa oikeuskäytäntöä ei ole. Huomioon on kuitenkin otettava, että kummassakin tapauksessa rikosepäilyn on oltava yhtä vahva. Sekä syytteen nostaminen että harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen edellyttävät todennäköisiä syitä (HE 58/2013 vp, s.15). Siten harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen kansanedustajan lausunto- ja toimintavapautta rajoittava luonne on rinnasteinen syytteen nostamiseen.

Aiempien syyteoikeussäännösten mukaisen seuraamusluonteisen syyttämättäjäättämispäätöksen rajoittava luonne edellä mainitussa suhteessa oli vieläkin selvempi. Tällaisissa päätöksissä syyttäjä totesi rikoksesta epäillyn syyllistyneen rikokseen. Syyksi lukeminen on toki vakavampi seuraus kuin pelkkä syytteen nostaminen. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 ja 8 §:n toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä muutettiin 1.1.2015 voimaan tulleella lailla (670/2014). Uusien säännösten mukaan harkinnanvaraisissa syyttämättäjäättämispäätöksissä rikosta ei enää lueta epäillylle syyksi. Päätökset eivät myöskään kumoja syyttömyysolettamaa (HE 58/2013 vp s. 19) eikä syyttäjä käytä niitä tehdessään tuomioistuimelle kuuluvaa tuomiovaltaa.

Mikäli eduskunta antaisi suostumuksensa asettaa kansanedustaja Mäenpää syytteeseen, edellytykset syyteharkinnan tekemiselle olisivat olemassa. Suostumus kattaisi tällöin sekä syytteen nostamisen että harkinnanvaraisen syyttämättä jättämiseen. Tämän jälkeen tulisin tekemään asiassa syyteharkintani ja ratkaisuni eduskunnasta riippumattomana syyttäjäviranomaisena.

Rikosoikeudellisesta arvioinnista

Syyteharkintani perusteita olen selvittänyt jo edellä mainitussa syytelupaa koskevassa pyynnössä. Niitä täydentäen tuon esiin vielä seuraavia näkökohtia.

Kiihottamisrikoksessa tarkoitettu solvaaminen ja panettelu edellyttävät lausumilta tiettyä vakavuutta ja vaikuttavuutta. Vaikka poliittisen sananvapauden alueella sananvapauden suoja on vahvimmillaan, politiikan lausumien vaikuttavuutta arvioitaessa on kuitenkin huomioitava heidän rivikansalaisia suurempi vaikutusvaltansa. Varsinkin kansanedustajan kohdalla viestejä vastaanottava yleisö on laajempi, heidän kannanottojaan seurataan ja viestit myös leviävät tehokkaammin niiden saaman suuremman mediajulkisuuden vuoksi. Harmittomat lausumat, joita kukaan ei ota vakavasti eivät vaadi puuttumista demokraattisessa yhteiskunnassa. Tällaisista lausumista ei nyt tässä tapauksessa ole kyse.

Suomen perustuslaki turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden, yhdenvertaisuuden sekä henkilökohtaisen koskemattomuuden ja siihen kuuluvan itsemääräämisoikeuden. Syrjinnän kieltäminen ja ihmisarvon loukkaamattomuus kieltävät paitsi syrjivät teot ja toiminnan myös syrjivät puheet. Eläimiin ja kasveihin viittaavat ilmaisut ovat tyypillisesti halventavia ja sellaisina ihmisarvoa ja ihmisten yhdenvertaisuutta loukkaavia eivätkä nauti sananvapauden suojaa edes poliittisen sananvapauden alueella. Tällaiset perus- ja ihmisoikeuksia loukkaavat lausumat edistävät vihan ilmapiiriin syntymistä yhteiskunnassa. Vihan ilmapiiri puolestaan luo pohjaa väkivallalle ja muille ihmisryhmiin tai heidän omaisuuteensa kohdistuville loukkauksille. Vihapuhe voi myös helposti muuttua osaksi tavanomaista ja normaalina pidettävää poliittista retoriikkaa ja ihmisten välistä keskustelua. Näin ollen vihapuhe ei ainoastaan aiheuta tiettyjä seurauksia vaan myös samalla oikeuttaa itse itsensä ja on sen vuoksi vaarallista.

Mäenpää rinnastaa turvapaikan hakijat ja muslimit vieraisiin kasvilajeihin ja puhuu niiden torjunnasta. Kun kyse on kasvilajien torjunnasta, ilmaisu pitää sisällään sekä kasvilajien hävittämisen että niiden leviämisen estämisen. Lausumat voidaan näin ollen ymmärtää siten, että kansanedustaja Mäenpää suhtautuu myönteisesti kyseessä olevien ihmisryhmien hävittämiseen.

Kiihottamisrikos edellyttää tekijältään tahallisuutta. Tällöin on arvioitava, onko tekijän täytynyt pitää todennäköisenä eli käsittää lausumiensa

halventava ja ihmisarvoa loukkaava luonne ja että ne ovat omiaan aiheuttamaan suvaitsemattomuutta, halveksuntaa ja jopa vihaa kyseisiä ihmisryhmiä kohtaan. Tahallisuusarvio tehdään objektiivisin perustein. Kyse on siitä, millaista ymmärrystä tavalliselta ihmiseltä normaalisti voidaan edellyttää. Mäenpään on kansanedustajana täytynyt ymmärtää edellä mainitut seikat. Lisäksi hän on ollut tietoinen kuulijakuntansa laajuudesta kuten siitä, että istunto kuvattiin ja lähetettiin internetiin.

Mäenpää on loppulausunnossaan tuonut esiin menettelynsä moitittavuutta vähentäviä spontaanisuuteen ja ajattelemattomuuteen viittaavia piirteitä. Näitä vastaan puhuu kuitenkin se, että hän oli nimenomaisesti palannut istuntosaliin ilmaistakseen mielipiteensä. Mäenpää on 27.6.2019 päivätyn keskustelumuistion mukaan kertonut, että hän oli seurannut eduskunnan täysistunnon keskustelua työhuoneessaan. Toisen kansanedustajakollegan puheenvuoro oli saanut hänet palaamaan saliin ja osallistumaan siellä käytävään keskusteluun.

Kansanedustajan sananvapaus on laaja ja hänen lausunto- ja toimintavapautensa valtiopäivillä on turvattu perustuslain säännöksillä. Tästä huolimatta kansanedustaja ei valtiopäivillä esiintyessään ole rikosoikeudellisesta vastuusta vapaa. Kun kansanedustajan menettelyä arvioidaan rikosoikeudellisesti, hän ei ole tällöin erityisasemassa muihin kansalaisiin verrattuna. Rikoksen kynnyksen ylittymistä harkittaessa on sovellettava vakiintuneita ja heihin nähden yhdenmukaisia arviointiperusteita. Tulkintani mukaan kansanedustajaan ei sovelleta korotettua syytekynnystä. Säännöksen tarkoituksena on pelkästään suojata kansanedustajan lausunto- ja toimintavapautta niin, ettei hän mahdollisesti rikokseen syyllistyessään joudu siitä vastuuseen ilman eduskunnan suostumusta.

Raija Toiviainen
valtakunnansyyttäjä

Anu Mantila
valtiosyyttäjä